

EZBER DIŞI SÖYLEŞİLER (16)

“Hedefteki Hukuk”

Güney Dinç



Tepekule Kongre ve Sergi Merkezi
31 Ocak 2008



tmmob
makina mühendisleri odası
izmir şubesi

İzmir - 2010 / 14 - 14



tmmob
makina mühendisleri odası
izmir şubesi

G Ü N E Y D İ N Ç

Hedefteki Hukuk

Bu kitabın yayın hakkı **Makina Mühendisleri Odası**'na aittir.
MMO'nun izni olmadan, kopya edilemez, kullanılamaz.

Yayına Hazırlayanlar: Elif Aydoğdu Oral - Önder Sözen

Grafik Tasarım: Nurcan Durmaz

Baskı Yeri: Can Dijital Baskı Hizmetleri

Gazi Blv. No: 93/A Çankaya - İZMİR

Tel: 0 232 441 20 22 (PBX)

Baskı Tarihi: Eylül 2010 - İZMİR

ISBN No: 978-9944-89-974-1

İzmir - 2010 / 14 - 14

SUNUŞ

Ülkemizde siyasetin sığlaştığı, politik tartışmaların magazinleştiği bir süreç yaşıyoruz. Kavramlar, değerler birbirine karıştı. Düşüncenin, düşünmenin önemi yitiyor ve yaşanan her sorunda insanlar şiddete başvurur hale geliyor.

Toplumsal algının netliğini ve toplumsal barışı zedeleyecek bu durumdan kurtulabilmek için ezberlerin ve reflekslerin sorgulanması gerekiyor.

Bir yandan askeri vesayet altında bir türlü gelişemeyen demokrasimiz, diğer yandan neoliberal politikalarla değersizleştirilmeye çalışılan emek ve insan, katledilen çevre...

Bu kadar kapsamlı sorunlar doğru zeminler yaratılarak tartışılmamakta, çoğunlukla uzlaşmalarla çözülebilecek, ortak akıl, ortak payda yaratılabilecek konular, başlangıçta yaratılan kutuplaşmalar nedeniyle içinden çıkılmaz noktalara sürüklenmektedir. Böyle bir ortamda konuları kutuplaşmalara, ezber söylemlere, önyargılara kurban etmeden, o konuda araştırma yapmış uzmanların katılacağı söyleşilerde ele almayı hedefledik.

Bu anlayışla Ezber Dışı Söyleşiler 10 Şubat 2007 tarihinde başlamış ve bir çok uzman katılımıyla dizi halinde sürdürülmüştür.

Bugüne kadar gerçekleşen söyleşileri çözümleyerek her birini fasikül şeklinde yayımladık, sözlerin yanı sıra tarihe yazılı olarak not düşerek sizlere ulaştırmayı amaçladık.

Ezber Dışı Söyleşilere konuşmacı ve dinleyici olarak katkı koyan emeği geçen herkese teşekkür eder, ezber dışı söyleşi fasiküllerini halkımızın, kamuoyunun hizmetine sunarız.

**TMMOB Makina Mühendisleri Odası
İzmir Şubesi Yönetim Kurulu**

Hedefteki Hukuk

Merhaba arkadaşlar.

Bu biz bize söyleşide sizlerle birlikte olduğum için çok mutluyum. Konumuz, hedefteki hukuk, hedefteki yargı.

Yargı, aslında çok yalın bir sözcük; ancak, çok kapsamlı bir içeriği var. Yani yaşamın kendisi her yönüyle, iyi taraflarıyla, kötü taraflarıyla, çirkinlikleriyle, güzellikleriyle yargının içinde ve yargı, insanlar için son derece önemli bir kurum. Yargı, sanki denizdeki balığın yaşam ortamı veya insanın soluma ortamı kadar son derece yaşamsal bir kurum ve eğer bir ülkede yargı kendi kendine yürüyüp gidiyor, herhangi bir sorun çıkmıyorsa, yargıyla ilgili tartışmalar açılmıyorsa, orada işler yolunda demektir, orada bir yargısal sorun yok demektir.

Ne zaman yargıdan bahsediliyor ülkelere? Nasıl ki su kirlendiği zaman balıklar solunum yapamazsa, hava kirlendiği zaman insanlar solunum yapamazsa, yargı da varlığıyla kendini hissettiren bir kurum değil, yokluğuyla kendisini hissettiren bir kurum ve bugün Türkiye’de yargı çok fazla tartışılıyorsa eğer, o zaman demek ki yargıda çok büyük sorunlar var.

Toplumların temel direği olan yargı kişisel işler yapıyor gibi görülebilir; ama aslında yargının bütün işlevleri toplum içindir, toplumda doruklaşır ve eğer yargının işleyişinde çok ciddi bir sorun olursa, hiç kuşkunuz olmasın, o sorun bir gün hiç beklemediğiniz yerde gelip sizi yakalayabilir. Bu açıdan hiç kimse yargının sorunlarına karşı neme lazımcılık yapamaz; hiç kimse, “*Bunlar beni ilgilendirmez*” diyemez.

Hedefteki yargı dediğimiz zaman, hangi hedef, hangi dönem olayına bakmamızda yarar var. Mesela, Cumhuriyetin ilk yıllarında hedeflenen yargı nedir?

1923 yılında Türkiye’de gerçek bir devrim yapılmış; yasaları, en ilerisi Mecelle, gerisi şeriat yasaları falan ve bir gün önce Osmanlı kadıları olan insanlar ertesi gün Cumhuriyetin yargıçıları olmuşlardır. Yani elde ne yasa var, ne de bu yasaları uygulayacak

insanlar var.

Türkiye’de yargı reformunun ilk adımı da Ankara’da bir hukuk mektebinin açılmasıyla başlamıştır. Daha önceden İstanbul’da bir hukuk fakültesi var -*tabii o da daha üniversite değildi o zamanlar*- ikinci okul olarak Ankara’da bir hukuk mektebi açılıyor ve bu okulun açılışında Mustafa Kemal hedefini şöyle koyuyor: “*Türk yargısı, en gelişmiş uygar ülkelerin yargulama düzeninden daha aşağıda olamayacaktır. Biz, en uygar, en çağdaş yasaları gerçekleştireceğiz.*”

Hareket böyle başlıyor, hareketin başında da genç bir milletvekili var; İzmir Milletvekili, 1920 yılından itibaren milletvekili olan Mahmut Esat Bozkurt. Kendisi 1924 yılında Adalet Bakanı oluyor ve bu görevini 1930 yılına kadar sürdürüyor.

Neler yapılıyor o dönemde, şimdi ona bakalım.

Dedik ki, önce hukuk mektebini açtı. Arkasından temel yasaların saptanmasına geçildi. Örneğin, 1926’da Medeni Kanun, Borçlar Kanunu, ardından Türk Ceza Kanunu, Türk Ticaret Kanunu, Cezai Yargılama Yasası, İcra İflas Yasası gibi yasalar. Bunların hepsi Avrupa’nın en ileri yasaları seçilerek, Türkçe’ye çevrilerek ve çok az değişiklik yapılarak -*bu çok önemli*- son derece az değişiklikler yapılarak Türkiye’de benimsendi ve uygulamaya konuldu. Mesela ne diyoruz; Türk Medeni Kanunu olarak İsviçre Medeni Kanunu alındı diyoruz. Aslında bu da pek doğru değil. İsviçre’nin Neuchâtel Kantonunun yasası, 40-50 bin kişilik bir kantonun yasası -*Türkiye o zaman da büyük bir ülke*- Türk Medeni Kanunu olarak ülkemize alınıyor.

Öyle bir dönüşüm ki bu, bazı ufak tefek ülkelerin dışında yer yüzünde bir başka örneği yok. Buna hukuk literatüründe “*yabancı hukukun toptan benimsenmesi*” deniliyor. Gerçekten çok önemli bir hareket ve çok hızlı geliyor. Şimdi ben, bunca yıl sonra düşünüyorum da, bu yasaları bu kadar çabuk tercüme etmek, ufak tefek değişikliklerini yapmak ve onları uygulamaya koymak gerçekten inanılmaz bir şey. Şu anda bile bana son derece güç görünen bir olay. Ama işte 1924’ten sonra, 1926’da doruklaşarak hızla giden bir hareket oluyor.

Tabii ardından tartışmalar geliyor, “*Bu yasalar bünyemize uymadı, bu yasalar bize yakışmadı, yaraşmadı*” gibi eleştiriler geliyor. Ben, bu konudaki görüşümü hemen baştan söyleyeyim: Bu yasalar Türkiye’ye tastamam uymuştur. Türk halkı bu yasaları özümsemiştir, Türk yargıçları, tabii Osmanlı’dan gelen kadılarımız da bu hukuka kendilerini uyarlamışlar ve iyi çalışmalar yaparak, bu yasaların top-

lumda uygulanmasına çok büyük katkıda bulunmuşlardır.

Sonuçta şöyle düşünülebilir: Eğer böyle bir olay yapılmayı, yani oturup başka türlü yasalar yapılsaydı, kendimiz sıfırdan başlayarak yapmaya kalksaydık daha mı iyi olurdu? Mutlaka daha fazla sorunlarla karşılaşırđık. Çünkü Cumhuriyet yönetiminin seçtiği yasalar o dönemin en ileri, en modern, en çağdaş yasalarıydı. Bu, çok doğru bir seçimdi.

Tabii bir de Cumhuriyetin temelindeki dönüşümü göz önünde tutmak lazım. Yani Cumhuriyet dönüşümü, Osmanlı'nın devamı olan bir devlet biçimi değil; Osmanlı'yı reddediyor, İmparatorluğu reddediyor, Halifeliği kaldırıyor ve demokratik bir devlete doğru bir yöneliş içinde oluyor. Tabii, zaman alıyor bu elbette; ama bu hedefe, yani laik hukuka yönelen bir toplumun yapması gereken bir dönüşüm gerçekleştiriliyor.

Peki, sorun yok mu? Sorunlar var tabii, yani bu hukukun yarattığı sorunlar var. Neler var? Nikahsız evlilikler var, nesebi olmayan çocuklar var, çok eşlilik var, tapusuz taşınmazlar var ve hatta günümüzde gerçekleşen, helvacı kağıdıyla tapu düzenine karşı apartman dairelerinin alınıp satılması var. Doğrudur, bunlar sorundur; ama bunlar bir sistemi sorgulayacak sorunlar değildir ve daha ötesi, bunlar hem ara ara çıkartılan uyarılama yasalarıyla, hem yargı kararlarıyla çözülmüştür, çözülmektedir. Yargının görevi bunları çözmektir zaten, yol bulmaktır ve bu konular da aşılmıştır.

Tekrar aynı yere dönüyorum; hedefteki yargı neydiyse Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte, bunlar en mükemmel şekilde, bu sözümde ısrar ediyorum, en mükemmel şekilde çözülmüştür. Bugün birtakım eleştiriler koyabiliyorsak, karşımızda bir model olduğu için bunu yapabiliyoruz. Daha başka ne olsaydı daha iyi olurdu; bu artık spekülâtif bir konuşma olur, yani olmayan bir şeyi öğütlemek falan olur, yani boş konuşmalar olabilir bunlar. Bugün Türkiye'de iyi bir hukuk düzeni vardır. Ama her hukuk düzeninin sorunları vardır, bu anlamda elbetteki bizim de hukukumuzda sorunlar vardır.

Aslında hukukun doğasında tutuculuk da vardır. Neden? Çünkü bir yasa çıktığı gün eskir. Bir yasayı yapıyorsunuz, ertesi gün veyahut 5 sene, 10 sene sonra onu uyguluyorsunuz. Yani bugün bir uyuşmazlığı 8-10 sene önceki bir yasayla çözmeye çalışıyorsunuz. Böyle olduğuna göre, köklü bir devrim gerçekleştirildikten sonra, arından tabii zaman içinde yenilenen bir hukukla yürümek gerekiyor.

Burada bir eksikliğimiz var mı; onu da ortaya koyalım.

1940'lerden sonra Türkiye hukukunun evrimi gerçekleştirilememiştir. Yani küçük küçük değişikliklerle, yanlışların düzeltilmesiyle, yeni gelişmelerin eklenmesiyle hukukun işleyişinde bazı aşırılıklar olmuştur. Ama yine söylüyorum, buna rağmen mükemmel bir hukuk düzeni vardır Türkiye'nin.

Bugün yargı yine hedefte. Güncel tartışmanın amacını, yargının neden hedefte olduğunu hemen söyleşimizin başında açıklıkla ortaya koyalım, sonra gerisine açalım.

Bugün Türkiye'de yargının hedef alınmasının temel amacı, Türkiye'de çağdaş yargıya karşı şeriat hukukunun dayatılmak istenmesidir. Bu, çok açık ve seçiktir. Bu direnç aslında Cumhuriyet boyunca her zaman olmuştur. Ancak, özellikle 1970'li yıllardan sonra çok hızlı bir biçimde su yüzüne çıkmıştır ve özellikle kendilerini Milli Görüş biçiminde ifade eden siyasal partilerle, o da çok hızlı bir şekilde gelişerek günümüzdeki sorunlara, boyutlara varmıştır ve bu Milli Görüş anlayışı bugün Türkiye'de tek başına iktidara geçmiş bulunmaktadır.

Devletin kurumsal işlevlerini ele aldığımız zaman, ne diyoruz; yasama, yürütme, yargı. Milli Görüş anlayışı yüzde 47 oyla iktidardadır; yani Parlamento ele geçirilmiştir. Hükümet zaten onların bir ürünüdür; demek ki yürütme de Milli Görüş anlayışının elindedir. Geriye bir tek yargı kalıyor. Bugünkü siyasal iktidarın hedefi de yargıdır ve bütün şiddetiyle, bütün olanaklarıyla yargının üzerine yüklenmektedir. Bu nasıl oluyor?

Yargının işlevlerini ortaya dökmesi nasıl gerçekleşiyor? Mesela, Anayasa Mahkemesi, bir yasayı iptal ediyor veya anayasa maddesini iptal ediyor veya Danıştay, bir ihaleyi iptal ediyor veya bir telefon dinleme kararını iptal ediyor. Müthiş bir tepki geliyor iktidardan. Önce Başbakan konuşuyor, sonra partililer konuşuyor, sonra onların basını, gazetecileri, yazarları, çizerleri, peşindeki adamlar konuşuyor ve şunu istiyorlar: *"Biz yüzde 47 oyla Türkiye'de iktidar olduk. Siz bize engel koyamazsınız. Biz tek başımıza bu halkın oylarını aldık. Parlamentoda kanun çıkarma yetkisi bize ait. Hükümet bizimdir. Biz bunları yapacağız, sizin de bunları engellememeniz gerekiyor"* diyorlar ve biraz daha ileri gidiyorlar, mesela AKP'nin eski bir Genel Başkan Yardımcısı *-ki kendisi aynı zamanda bir hukukçu-* şöyle dedi: *"Yargı, yürütmeye ram olmak zorundadır, bağlı olmak zorundadır."* Bu lafın saçmalığını anlamak için hukukçu falan olmaya lüzum yok. Yargı nasıl yürütmeye bağlı olur?! Yani son derece yanlış, hiçbir de-

mokratik kavramı tanımayan bir yaklaşım söz konusu.

Yine başa dönelim. Ne istiyorlar; yargı, yürütme, yasama uyum içinde olsun istiyorlar. Böyle bir şey istenemez. Yargı, yasamayla ve yürütmeye işbirliği içinde olamaz, uyum içinde olamaz. Yargı, bunları denetler. Erklar ayrılığı içinde, yani bu üç güç içinde yargı hepsinin üzerindedir. Bu, sadece Türkiye’de değil, dünyanın her yerinde böyledir. Yargı, yasamanın da üzerindedir, yürütmenin de üzerindedir.

Peki, yargı ne yapıyor mesela eleştirilmeye sebep olan? Niçin Anayasa Mahkemesi eleştiriliyor?

Bir defa, getirilen yasalar, topluma dönük yasalar değil, AKP’nin kendi gereksinimi olan yasalar. Cumhurbaşkanı bir defa yerine iki defa seçilsin, başkanlık sistemine yönelik yetkiler edinsin, Anayasa bu çerçevede değişsin gibi, tamamen belli bir siyasal iktidarın hedefi doğrultusunda yasalar, Anayasa maddeleri değiştiriliyor. Bu çerçeve içinde yargı ne yapabilir, ne yapması gerekir?

Anayasa Mahkemesinin yasaları iptal etme yetkisi var mı; var. Anayasayı iptal etme yetkisi de var. Peki, yasayı kim yapıyor; Parlamento çoğunluğu yapıyor. Anayasayı kim değiştiriyor; oy tam sayısının beşte üçü kadar oyla değişiyor. Demek ki birilerinin anayasayı değiştirebilmesi için oy tam sayısının beşte üçü kadar oy verilmesi lazım bu anayasa değişikliğine. Demek ki yargının görevini yapması için, zaten iktidarın bu tür yasalar çıkartması gerekiyor ki yargı bunlarla uğraşsın, bunları düzeltsin, denetlesin, eleştirsin. Durum ne oluyor o zaman; o zaman ortaya çıkan durum şudur: *“Ben, yüzde 47 oy aldım; ben, Parlamantonun üçte ikisini kazandım, sen benim işime karışamazsın”* falan; hayır, özellikle bu sebeple karışılması gerekiyor. Şöyle kısa bir yürüyüş yaparsak, bu sürecin nasıl geliştiğini çok kısa özetlemek istiyorum Türkiye mahkemelerinin ve Avrupa mahkemelerinin kararlarıyla.

Mesela, bir askeri yargıcın Türkiye’de ordudan uzaklaştırılması üzerine konu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine gitmiş. Yüksek Askeri Şûra kararlarına karşı Türkiye’de yargı yoluna gidilemiyor, böyle bir durum var ve bu yüzden hakim yüzbaşı Kalaç, irticai faaliyetlere karıştığı için görevden uzaklaştırılınca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine gitmiş. Mahkeme, olayı incelemiş ve diyor ki: *“Başvurucunun askeri yaşamın gereklerinin sınırları içinde bir Müslüman’ın dini ibadetinin normal şeklini oluşturan görevlerini yerine getirebildiği tartışma konusu değildir. Başvurucunun özellikle günde beş*

vakit namaz kılmasına, oruç tutmasına, cuma namazlarını camide kılması gibi dini görevlerini yerine getirmesine izin verilmiştir.” Geriye ne kalıyor?! Evet, din alanı içinde geriye ne kalıyor?! Diyor ki Mahkeme, “Yüzbaşı Kalaç’ın görevden alınması dini görüş ve inançlarına, din görevlerini yerine getirmesine değil, tutum ve davranışlarına dayandırılmıştır.”

Buradaki tartışma işte şu kararda da ortaya çıkıyor. Bu, en yalın, en basit olan karar. Burada da ortaya çıkıyor ki, konu, dinsel hakların elde edilmesi değil. Dinsel haklar her zaman var, varolacak. Buradaki tartışmanın konusu, kamu yönetimini dinsel ilkelere bağlama uğraşısı, mücadelesi.

Mesela, biliyorsunuz, Refah Partisinin kararı var. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yakın zamana kadar bütün parti kapatma davaları deneyimi Türkiye’den gelmiştir ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Refah Partisi davasına kadar, Türkiye’den gelen bütün davalarda, Sözleşmenin, örgütlenme özgürlüğünün, düşünceyi açıklama özgürlüğünün çiğnendiğine karar vermiştir. Ancak, Refah Partisi davasında, Mahkeme, olaya farklı açıdan yaklaşmıştır.

Şimdi, kararın gerekçesinden çok kısa bir özet okumak istiyorum sizlere:

“Görülen davada Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, davacılaraya uygulanan yaptırımların, yani partinin kapatılmasının haklı olarak, demokratik toplumun korunması için zorunlu bir sosyal gereksinime yanıt olarak kabul edilebileceğini; zira Refah Partisinin yetkililerinin laiklik ilkesine farklı bir içerik getirdikleri bahanesiyle, dini inanç ayırımına dayalı, çok hukuklu bir sistem kurmak, Sözleşmenin benimsediği değerlerden tamamen farklı özelliklere sahip, İslami yapıyı, şeriatı kurmak amacıyla oldukları ve iktidara gelmek, özellikle de iktidarda kalmak için kuvvete başvurma yönündeki davranışları konusunda bir kuşkunun duyulmasına neden oldukları kanaatine varılmıştır.”

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Refah Partisinin Türkiye’deki konumunu böyle özetliyor ve yine diyor ki Mahkeme, *“Siyasi partilerin kapatılması, demokrasilerin ayrılmaz bir parçası olan fikirlerin ve siyasi partilerin çoğulluğu konusunda devletlerin takdir payı sınırlı olmakla birlikte, ilgili devlet, Avrupa Sözleşmesi normlarıyla çelişen bir siyasi parti projesini, ülkesinin demokratik rejimini ve barışını tehlikeye atma riski taşıyan somut eylemlerle yasama geçirmesinden önce engelleme hakkına sahiptir.”*

Bu karar Türkiye için çok önemli, ama Avrupa için de önemli. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ilk defa bir siyasal partinin kapatılmasına bu kararla destek veriyor.

Yalnız, burada bir ufak eksiklik vardı, o da şu: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yapısı değişti. Bu dava, 7 kişilik bir kurulda görülmüştü ve karar 4'e 3 çoğunlukla verilmişti. O zamanki Parti Başkanı da, bu karar için, "*Fasa fiso, gulu gulu*" falan demişti. Ama itiraz ettiler bu karara karşı ve Büyük Kurula gitti bu dava. Refah Partisinin bu itirazı çok iyi oldu; çünkü 4'e 3, yani tek oyla sağlanan bir çoğunluk Türkiye'de her zaman tartışılacaktı. Karar hangi oyla alınırsa alınsın geçerlidir, ama tek oy farkıyla alınınca inandırıcılığı tartışılabilir bir karar olabilirdi. Ancak, bu karar Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Büyük Kuruluna gidince, orada oybirliğiyle, 15 yargıcın oybirliğiyle, Türkiye Anayasa Mahkemesinin kararı onaylandı. Bunun gerekçelerine girmeyeceğim, daha yeni gerekçeler de eklendi bu karara; ama sonuçta bu ilke benimsenmiş oldu.

Süreç devam ediyor Türkiye'de; yani demokratik, laik yapıya karşı siyasal iktidardan gelen baskılar, yani devleti yöneten yasama ve yürütmeden gelen baskılar devam ediyor ve ne oluyor; bir Leyla Şahin kararı çıkıyor.

Bu kararda tartışılan konu şu: Kişi, dini inançları nedeniyle başını örttüğünü söylüyor. Türk kamu organları da, dini inançlara karşı değil, Türkiye'nin demokratik, laik yapısı gereği böyle bir yasağın getirildiğini söylüyor. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi şu konuyu tartışmıyor: Gerçekten, başörtüsü dinin gereği midir, değil midir; bu konuyu tartışmaya gerek görmüyor, diyor ki, "*Bunu ilahiyatçılar çözsün.*" Ancak, Mahkeme şu saptamayı yapıyor: "*Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Türkiye'de laiklik ilkesinin hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı duyulmasıyla uyumlu olduğunu ve laikliğin kuşkuya yer bırakmayacak şekilde devletin temel ilkelerinden biri olduğunu daha önce de belirtmiştir*" diyor.

Bu sözler çok önemli aslında, son derece önemli. Bu sözleri Türkiye'de insanlar söyleyemez oldu günümüzde. Bu, eski bir karar. Bu kararda, bir daha okuyorum, burası son derece önemli, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi diyor ki, "*Türkiye'de laiklik ilkesinin hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı duyulmasıyla uyumlu olduğunu ve laikliğin kuşkuya yer bırakmayacak şekilde devletin temel niteliklerinden biri olduğunu kabul ediyor İnsan Hakları Mahkemesi.*"

Devam ediyor ve Türkiye halkının niteliklerine geçiyor: “Nüfusun çoğunluğunun İslam inancını kabul etmesine rağmen, kadın haklarına ve laik yaşam anlayışına sıkı bir şekilde bağlı olduğunu belirten bir toplumda, diğerlerinin haklarının korunması ve kamu düzeninin devamı hususlarını içermektedir bu yasaklama. Dolayısıyla, bu alandaki özgürlüğe getirilen, özellikle Türk mahkemelerinin söz konusu dini simgenin geçmiş yıllarda politik anlamda ele alındığını ifade etmiş olmaları nedeniyle, sosyal gereksinmelerin gereğinin yerine getirilmesi olarak değerlendirilebilir bu yasaklama” diyor Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. Devam ediyor: “Bütün bu saptamalara göre, Anayasa Mahkemesi tarafından da daha önce ifade edildiği üzere, üniversitelerde dini simgelerin giyilmesine getirilen yasaklamamın temelini oluşturan düşünce, bir laiklik ilkesidir. Çoğulculuk değerlerinin, diğerlerinin haklarına saygının ve özellikle yasa önünde kadın ve erkeğin eşit olduğunun öğretildiği ve hayata geçirildiği bir konseptte, görülmekte olan dava da dahil olmak üzere, kız öğrencilerin üniversitelerde buldukları sırada başlarını türbanla örtmeleri ve dini sembol kullanmalarına konuyla ilgili yetkililerce onay verilecek olması halinde, böylesine bir onayın laiklik değerlerine aykırı olarak değerlendirilebileceği anlaşılır.”

2004 yılında verilen bu kararla, başörtüsü sorunu bu şekilde çözülmüş oluyor.

Burada yine üzerinde durulması gereken bir fark var: Leyla Şahin davasının karara bağlandığı zamana kadar ve biraz daha sonrasına kadar ne deniliyordu; “Bu bir inanç gereğidir. Bu bir dini inancın yerine getirilmesidir, inancın simgesidir” deniliyordu. Ama geçtiğimiz yıl, Türkiye Cumhuriyetinin Başbakanı, bunun bir siyasi simge olduğunu açık seçik söylemiştir. Bu bir siyasi simge olduğu zaman artık laiklik diye bir şey kalmıyor demektir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin aslında daha başka kararları da var. Burada şöyle bakıyor Mahkeme; çok komik bir olay var, onu anlatayım isterseniz.

Biliyorsunuz, Sih milleti var Hindistan’ın bir tarafında. Bu insanlar doğumdan ölüme tüylerini kesmezlermiş, hiç tıraş olmazlarmış mesela. Erkeği, kadını, kafalarında böyle koskoca saçları var, bunları bir kavuğun içine koyup dolaşıyorlar.

İngiltere’de bir Sih, motosiklet kullanmak istemiş. Belge almak için resmi makamlara başvurmuş; “Olmaz” demişler. “Niye?” “Senin bir kask giymen lazım.” Adam demiş ki, “Yahu, bu kafanın üs-

tünde bir kask nasıl olur; mümkün değil bu. Bir de hani böyle bir kask yapsak etsek de ben taşıyamam bunu, bu kadar ağır bir kaskı.” Yanıt çok net: *“Ya kamu düzenine uyar, kask giyer, motor kullanırsın ya da inançlarına bağlı kalırsın, bu işten vazgeçersin.”*

Kamu düzeninin özü budur. Burada, inancıma göre hukuk, inancıma göre giysi, inancıma göre tavır falan, böyle bir şey yok.

Devam edelim.

Bu süreç devam ediyor ve Adalet ve Kalkınma Partisinin kapatılması davasına geliyor.

Burada verilen Anayasa Mahkemesi kararını da çok iyi okumak lazım, son derece doğru okumak lazım. Ne diyor Anayasa Mahkemesi; *“Dinin sosyal bir kurum olması nedeniyle, toplumda dinsel özgürlük taleplerinin ya da gereksinmelerinin ortaya çıkması, siyasi partilerin bu sorunlara ilişkin politika belirlemesini gerektirebilir”* diyor. *“Ancak, Anayasanın 24. Maddesindeki açık hüküm gereği, siyasi partilerin bu taleplere yönelik politika üretirken dini ve dince kutsal sayılan değerleri ve dinsel duyguları siyasal mücadele aracı halinde görerek, toplumda dinsel talep ekseninde ayrışmalara yol açması, laiklik ilkeleriyle bağdaşamaz. Toplumsal sorunların ve ülkenin aşması gereken birçok engelin yoğunluğu ve karmaşıklığı dikkate alındığında, dinselğin sırf siyasal mücadelede üstünlük sağlaması nedeniyle siyasal alanda gerektiğinden daha fazla yer alması, toplum ile toplumsallık ekseninde yürütülmesi gereken siyaset arasındaki sağlıklı temsil ilişkisini zedeleyebilir. Bu ilişkinin zedelenmesi, siyaset ile toplum arasında yabancılaşmaya ve siyasal düzenin meşruiyetinin sorgulanmasına yol açabilir. Bu sakınca, söz konusu eylemlerin devletin iktidarını kullanan bir parti tarafından işlenmesi durumunda daha da artar.”*

Hani, *“Biz yüzde 47 oy aldık, istediğimiz yasayı yaparız”* diyorlar ya; Anayasa Mahkemesi ileride bir daha vurguluyor bu kararda: *“Hele büyük bir ekseriyetle iktidara gelen bir partinin şu işleri yapması ve devletin geleneksel laiklik temelini ortadan kaldıracak eylemler içerisine girmesi daha da önemli ve daha da tehlikeli sonuçlar getirir”* diyor.

Anayasa Mahkemesi niçin var? Anayasa Mahkemesi, iktidarla uyumlu olamaz; Anayasa Mahkemesi, bunları saptamak için var. Eğer bunlar yapılırsa Türkiye’de ve Anayasa Mahkemesi de buna uyarsa zaten bu iş bitmiş demektir.

Yine devam ediyor Mahkeme, diyor ki: *“Davalı partinin, Ana-*

yananın 68. Maddesinin 4. Fıkrasında belirtilen demokratik ve laik cumhuriyet ilkesine aykırı bazı eylemleri belirlenmiştir. Üniversite-lerde uygulanan başörtüsü yasağı, Kuran kurslarına yönelik yaş kısıtlaması -bugün gündemde- ve imam hatip liselerine uygulanan kat-sayı sınırlamasının kaldırılmasına yönelik toplumsal taleplerin bulunduğu görülmektedir. Ancak, davalı partinin bu doğrultudaki si-yasal mücadelesini laiklik ilkesinin Anayasanın somut kurallarında ortaya çıkan tercihe uygun biçimde yürüttüğü savunulamaz. Bu so-runlar toplumda ayrışma ve gerginliklere yol açacak düzeyde siyase-tin temel sorunu haline dönüştürülmüş, toplumun dinsel konulardaki duyarlılıkları yalın siyasal çıkar amacıyla amaçsallaştırılmış, toplu-mun temel ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlarının siyasetin günde-minde yer alması güçleşmiştir.” Devamla: “Dinin ve dinsel duygula-rın istismarı nedeniyle laikliğe aykırı görülen davalı parti eylemlerinin...” Bu kararın artık son paragrafı olarak düşünelim bunu; karar uzun, ama hepsini okumaya gerek yok. “Dinin ve dinsel duyguların istismarı temelinde laikliğe aykırı görülen davalı parti eylemlerinin toplumu devlete ve siyasete yabancılaştırması yoluyla demokratik işleyişi engelleyebileceği ve anayasal düzenin meşruiyeti-nin sorgulanmasına yol açabileceği inkar edilemez” diyor.

Bunu kim söylüyor; Anayasa Mahkemesi söylüyor. Türkiye Anayasa Mahkemesinin 10 üyesi, “Bu parti laiklik ilkesini çiğnemiştir ve laikliğe aykırı olayların odağı durumuna gelmiştir” diyor. Şimdi burada duralım. Karşımızda böyle bir parti var, bugün Türkiye’yi böyle bir parti yönetiyor. Bu son derece önemli bir olay ve Anayasa Mahkemesi, partiyi kapatmak yerine bir para cezası vermek suretiyle bu işi karara bağlıyor. Bu da yargının takdiridir. Niye bunu yapıyor? Şunun için yapabilir: Siyasi parti kapatmak kolay bir olay değil, güzel bir olay değil, demokrasilere yakışmayan bir olay. Yani nereden baksanız, siyasi parti kapatmanın pek pohpohlanacak bir ta-rafı yok. Ayrıca şu da var: Kararda başka bir değerlendirme yapıyor Anayasa Mahkemesi; “AKP başa geçtikten sonra Avrupa Birliğine uyum sürecinde birçok yasalar çıkarmıştır, hukukun demokratikleş-mesi için girişimleri olmuştur; bunları da gözetiyoruz biz” diyor; yani iyi hal değerlendirmesi de yapıyor ve sonuçta kapatmak yerine böyle bir ceza veriyor. Ama bu ceza, para cezası da olsa, AKP’nin laik Cumhuriyete karşı irticaa yönelik olayların odağı haline geldiği ger-çeğini ortadan kaldırmaz.

Bugün Türkiye’de, Türkiye’nin en yüksek mahkemesinin kararıyla bu şekilde nitelenen bir iktidarımız var. O zaman, şimdi her şey kolaylıkla ortaya çıkıyor: Neden yargı hedefte? Olay ortada ve bu yargı görevini yaptığı için siyasal iktidarın hedefinde duruyor.

Şimdi ne olacak? Bu da sıralı bir dönemdir. Yani yargının direnmesi, kendi etkinliğini sürdürmesi, doğru kararlar alması sonuçta insanlarla geçerli olan bir süreçtir ve insanlar tabii değişiyorlar; yargıçlar eskiyor, emekli oluyor, yerlerine yenileri geliyor ve sonuçta kurumların nitelikleri üyeleriyle beraber değişmiş oluyor. Türkiye’de yargının hedef olmasının başlıca nedeni de bize göre budur.

Söyleşimin birinci bölümünü, günün çok moda soruşturma isimlerine girmeden, olayın temelini bu şekilde özetleyerek size sunmuş olmaya çalıştım. Ama eğer sorular olursa, diğer konuları da açıklamaya bir engel yok.

Evet, görüş ve düşünceleriniz veya sorularınız varsa onları yanıtlamaya çalışayım.

KATILIMCI SORULARI

Soru: *İzmir Barosunda avukatım. Güney ağabeyin yetiştirdiği insanlardan biriyim. Kendisi aynı zamanda belli bir dönemdir birlikte görev yapmaktan gurur duyduğumuz, kıvanç duyduğumuz çok değerli bir ağabeyimizdir.*

Anlattığınız bu bölümde, hedefteki hukuku sadece laisizm ve 1960 ve 1980 anayasalarıyla oluşturulan laisizme karşı olan uygulamaları kapsamında anlattınız. Oysaki hukukun hedef olarak seçilmesinin sadece laisizm boyutu yok. 1960 İhtilalinden sonra çok geniş bir manada kuvvetler ayrılığı prensibiyle oluşturulan bağımsız kuruluşlara, Anayasa Mahkemesi, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve benzeri diğer kurumlara kurumsal saldırıların 1980 yılından sonra da hazırlanmış bir altyapısı var. Ama bugünün saldırısı farklı bir saldırı. Sadece laisizm temelli değil. Laisizm saldırısı çok sathi.

1980 sonrasında kanun hükmünde kararnemelerle birlikte bir kararnemeler devleti olduk. Ama bu dönemde hazırlanan paketler, torba yasalar... Avrupa Komisyonunun vermiş olduğu paketlere uygun torba yasalar çıkartıldı. Şimdi on birincisini falan yaşıyoruz. Bunlar o kadar komprime yasalar yaparak yapılan değişiklikler ki, laisizm bunların içinde sadece bir tanesi olarak kaldı.

Kamu yararının tanımı değişti. Ezberimiz, gerçek ezberimiz böyle bozuldu. Kamu yararının lt zelleştirme, kamu yararının lt serbest rekabet, kamu yararının lt Kamu İhale Kanunu denilerek, bunlar artık devletin üstün değerleri haline geldi. Özellikle 90. Madde, kamu yararı, bu tür kavramlara karşı yapılan st odaklı saldırılar, alt odaklardaki davalara çok değişik şekillerde yansımaya başladı. Dolayısıyla, hedefteki hukuka çok daha cepheden bir saldırı söz konusu, sadece laisizm olarak değil.

Bu nedenle biraz da bu konulara değinmenizi rica edeceğim sizden.

Güney Din: Teşekkür ederim.

Bir soru mu var? Başka soru da olacak mı acaba? Belki soruları biriktirerek gidersek daha iyi olur diye düşünüyorum.

Soru: *şöyle bir soru sormak istiyorum: Biraz varsayım olacak, ama Anayasa Mahkemesi, AKP’yi kapatmış olsaydı ne gibi istenmeyen olaylar olabilirdi?*

Güney Din: Teşekkür ederim.

Soru: *Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, kanunla ve Anayasanın 130. Maddesi gereği kurulan bir meslek kuruluşu. Genel kurulları varken, denetimi varken, ilk defa Cumhurbaşkanlığı tarafından, Devlet Denetleme Kurulunun harekete geçirilip, özellikle onun ve KESK gibi, Emek Platformunda yer alan diğer bazı bileşenlerin denetlenmesine karar verildi.*

Bunu hukukun, hedefte olan hukukun bir şeye yansımaları şeklinde değerlendiriyoruz; ama siz bu konuda ne düşünüyorsunuz, onu öğrenmek istiyorum?

Güney Din: Teşekkürler.

Soru: *Güney bey, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, türban sorununu böylece zmmş oldu” dediniz. Ancak, Ege niversitesi kampusu içerisinde sıkma başlı öğrencilerin nüfusu giderek patlama gösteriyor. Bu konuda yasağı uygulayan niversiteler var, uygulamayan niversiteler var. Ben, üzerimde dinsel baskı hisseden bir ğretim yesi olarak, bu sorunun üzülmesi için ne yapabilirim?*

Güney Dinç: Teşekkür ederim.

Soru: *İstanbul Bilgi Üniversitesinin kitap listesinde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine dilekçenin nasıl yazılacağı konusunda gayet güzel bir şey hazırlanmış. Anladığım kadarıyla, Türkiye’de bazı kurumlar bu yolu açmak istiyorlar; yani herhalde içerideki yargı sisteminin yeterince çalışmadığı düşüncesiyle, insanların Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine gitmesini istiyorlar. Bu konuyu biraz açabilir misiniz acaba; burada amaç nedir?*

Güney Dinç: Peki efendim.

Şimdi izin verirseniz, sıradan başlayarak sorulara yanıt verip, söyleşiyi geliştirelim karşılıklı olarak.

Enis Dinçeroğlu dostumun endişeleri çok yerindedir tabii. Bu torba yasalardan bahsetti. Önce, torba yasa ne demek, oradan gidelim ister-seniz.

Mesela, Ceza Kanununu değiştireceksiniz, içindeki iki-üç tane maddeyi. Geçmişte şöyle olurdu bu: “*Türk Ceza Kanununun Falanca Maddelerini Değiştiren Kanun*” diye bir kanun çıkardı, bilirdiniz ki bunun içinde Türk Ceza Yasası değişiyor. Sonra *-ki bu AKP’den önce başladı, galiba Özal döneminde başladı-* torba yasalar dediler, böyle bir uygulama başlatıldı. Gerçekten torba; yani kırk ambar gibi. Bir yasa çıkartılıyor, bazen yüzlerce maddesi oluyor; 700 tane maddesi olan yasa çıktı geçenlerde. Her konuda her türlü yasayı böyle bir yöntemle çıkartıyorlar. “*Bazı Kanunların Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bazılarına da Madde Eklenmesi Hakkında Kanun*” gibi bir adla.

Bir defa, her şeyden önce bu, hukuk tekniğine aykırı. Şu açıdan aykırı, ki kimse de okumuyor bu yasaları, galiba çıkarken de Parlamentoda, eğer Kamer Genç’in dikkatini çekmemişse(!) orada da pek fazla okunmuyor: Bir defa, bu sistem yanlış; yasalar böyle değişmez. Bu bir.

Gelelim Avrupa Birliği konusundaki yasalara. Tabii ki Avrupa Birliği, bir başka zamanda, bir başka konuda geniş geniş ele alınıp tartışılması gerekebilecek bir konu; ancak, ben şu kadarını söylemek istiyorum: Bir kısım değişiklikler Avrupa Birliği kurallarıyla uyum sağlamak için gerekli. Bazı değişiklikleri yapmak lazım. Bazı değişiklikler zaten bizim uzun yıllardan beri peşinde olduğumuz, ardına takıldığımız demokratikleşme doğrultusunda daha iyi haklar getiren

yasaların sağlanması için gerekli değişiklikler. Ancak, ben, iktidarın yalnız Avrupa Birliği doğrultusunda değil, bazı kendi beklentilerine uygun yasaları da bunların arasına sıkıştırıp çıkarttığı görüşündeyim. Çünkü mesela öyle birtakım teklifler geliyor ki, bunların Avrupa Birliği kurallarıyla da ilgisi yok; ama iktidar, elinde çok fazla güçler var ve kendi beklentilerine uygun yasaları da aradan çıkartıyor. Ancak, şu noktayı da vurgulayalım: Bu yasalar karşısında Anayasaya aykırılık savında bulunmak olanağı var. Yani eğer böyle bir yasa toplumda rahatsızlık veriyorsa Anayasa Mahkemesine gider.

Burada, Anayasa Mahkemesine gidiş konusunda da bir nokta üzerinde durmak lazım. Kimler gidebilir Anayasa Mahkemesine? Başta Cumhurbaşkanı gidebilir, iktidar partisi gidebilir. Tabii, pratikte, iktidar partisi, kendi koyduğu yasaya karşı Anayasa Mahkemesine gitmez. Ana muhalefet partisi gidebilir ve Parlamentodaki milletvekillerinin beşte biri, hangi partiden olursa olsun, onlar gidebilirler. Tabii bir de mahkemeler eliyle gidebilir. Yani mahkemeler bir davaya bakarken, bunu Anayasaya aykırı bulursa, bunu Anayasa Mahkemesine götürebilir. Fakat çok kısıtlanmıştır bu olanaklar. Daha geniş, hatta meslek kuruluşlarına falan Anayasa Mahkemesine gitme hakkı tanınması gerektiği savunulurken, 1982 Anayasasıyla bu son derece kısıtlanmıştır. Bir de şöyle bir durum çıkmıştır ortaya, bu da bir talihsizliktir: Anayasa Mahkemesine şu Parlamento yapısı içinde dava götürebilecek tek siyasal organ Cumhuriyet Halk Partisidir. Yani Cumhuriyet Halk Partisi dava açıyor, Anayasa Mahkemesi de kabul ediyor veya etmiyor. Bu da kötüye kullanılmaktadır; yani sanki Anayasa Mahkemesi, Cumhuriyet Halk Partisinin isteği doğrultusunda bir şeyler yapıyormuş gibi. Böyle bir şey yok tabii. Dava kimden gelirse inceleyecek Anayasa Mahkemesi; ama oraya dava götürecek aktör son derece azaltılmış Türkiye’de.

Yani ben, Avrupa Birliği yasaları konusunda Anayasa Mahkemesine yargı yolunun açık olduğu görüşündeyim. Gidiliyor da zaten, gidilenler de var. Anayasa Mahkemesi kabul edecek veya etmeyecek, o ayrı; ama sistem budur, bu sistem işliyor.

Feridun beyin sorusuna gelince; AKP kapatılıyadı ne olurdu? Vallahi, bunu ben bilemem. Bu konuda bir yorum geliştirmem de mümkün değil. Ama ben, Anayasa Mahkemesinin dengeli bir değerlendirmeye yaptığı kanısındayım. Çünkü söylediğim gibi, siyasi parti kapatmak kolay bir olay değil. Ama son derece önemli bir uyarı yapılmıştır. Adalet ve Kalkınma Partisine Anayasa Mahkemesi son derece

önemli bir uyarı yapmıştır. Fakat Anayasa Mahkemesi Başkanı, bir şov yaparak bu uyarıyı hafifletmiştir. Nasıl açıkladı olayı, hatırlayın; *“Adalet ve Kalkınma Partisi kapatılmamıştır”* dedi. Böyle bir şey olmaz; o, kararı okuyacaktı orada, *“Mahkememiz şu kadar oyla, şu kadar çoğunlukla şu kararı verdi”* diyecekti. Arkasından devam etmiştir Anayasa Mahkemesi Başkanı; *“Öyle şeyler olmaması için önce Anayasayı değiştirmemiz gerekir”* demiştir, bir de siyasi hedef vermiştir. İşte, yargı bağımsızlığı diyoruz; oysa Anayasa Mahkemesi Başkanı bir siyasi militan gibi tavır koymuştur ve bu tavrını da sürdürmektedir.

Yani AKP kapatılsaydı ne olurdu, bilemiyorum. Çok da önemli değil. Uyarı yapılmıştır; ama AKP bu uyarıyı aldı mı, almadı mı, onu zaman gösterecektir.

Kemal Gür beyin sorusuna gelince; aslında Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yasası, bana göre, 1954 yılından beri gelen, son derece eski, hantal ve yanlış bir yasa. Aslında bu yasanın düzeltilmesi gerekiyor; fakat böyle bir niyet yok. Gerçi bir tasarısı var Hükümetin, onu gördüm, inceledim; o, şu anda varolandan daha kötü bir yasa. Yine yeni bir anayasa hazırlığı vardı Hükümetin, oraya da baktık; orada 101. madde olmuş, şimdiki Anayasanın 131. maddesi, bütün yetkiler tırpanlanmış vaziyette.

Elbetteki Devlet Denetleme Kurulunun üzerine gidebileceği bir hali yok meslek odalarının. Kaldı ki meslek odaları zaten devlet denetimi altında. Mali yönden meslek odaları her zaman denetlenebilir ve bildiğim kadarıyla da denetleniyor, her şeyleriyle ortadalar. Bunun ötesinde neyi denetleyecekler, onu bilemiyorum; ama ses veren kuruluşlar Türkiye’de baskı altındadır. Bu meslek odaları da gerçekten ses veren kuruluşlardır.

Renan beyin sözüne şunu diyeceğim: Yasaları uygulamak yürütme organının görevidir. Üniversitelerde yasayı uygulayacak organlar da rektörlüktür, dekanlıktır, üniversitede görevli yönetici kadrolardır ve tabii Türkiye genelinde bu uygulamayı yapacak olan da Yüksek Öğretim Kuruludur. Ama biliyorsunuz Yüksek Öğretim Kurulu, bütün meslek odalarını son derece sıkıntıya sokacak bir karar almıştır. Demişti ki, *“Akademyenler, yani öğretim üyeleri, doçentler, yardımcı doçentler, profesörler falan meslek odalarının yönetim ve denetleme kurullarına seçildikleri takdirde, bu görevleri yürütmeleri için, Yüksek Öğretim Yasasınının 36. Maddesine göre görevlendirilmeleri gerekmektedir.”*

Bu görevlendirme bambaşka bir şey aslında. Mesela buradaki bir öğretim üyesi geliyor, TARIŞ Genel Müdürü oluyor; üniversitedeki işini bırakıyor, TARIŞ'te çalışıyor veya bir hukukçu öğretim üyesi geliyor, Türkiye'nin Dışişleri Bakanlığına danışman oluyor, hatta uluslararası davalarda devlet avukatı oluyor, devlet ajanı oluyor. Çalıştığı kurumla ilişkisi devam etmekle beraber, hizmetini başka bir kurumda, başka bir devlet kuruluşunda sürdürüyor; hatta meslek odaları için de, ticaret ve sanayi odaları için de böyle görevlendirmeler yapılabiliyor. Bunların hiç alakası yok meslek odasında çalışmak için. Çünkü meslek odalarındaki çalışmalar iş saatleri içinde yürütülüyor; akşamları toplanıyor yönetim kurulları, denetleme kurulları yılda bir-iki defa toplanır, o da mesai saati dışında. Ama YÖK diyor ki, *"Bu işi yapmanız için ben sizi görevlendirmeliyim."* Bunu biraz daha değiştirelim, *"Benden izin almak zorundasınız"* diyor ve böylece meslek kuruluşlarına da el atmış oluyor.

İşte bu. Yani bırakın Devlet Denetleme Kurulunu, Yüksek Öğretim Kurulu artık bir üniversite profesörünü, mesela gelip de Makina Mühendisleri Odası Başkanı olmasını engellemek için bu kararı çıkarmış bulunuyor.

Şimdi de Murat beyin sorusuna geleyim. Bilgi Üniversitesinin hazırlığından bahsetti.

Bakın, Türkiye'den Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine ilk başvuruyu ben yaptım. O zamanlar, dilekçe nasıl yazılır, burası neyin nesidir, hiçbir şeyden haberimiz yoktu. Bugün bu konuda çok fazla kitap yazılmıştır, elimizde çok fazla belge var, İnsan Hakları Mahkemesi kararları Türkçe'ye büyük ölçüde çevrilmiştir. Biz, Türkiye Barolar Birliğine gittiğimiz zaman, *"Bu kararlar Türkçe'ye çevrilsin, avukatlarımız, hakimlerimiz öğrensın"* diye karar çıkartıyorduk Barolar Birliği genel kurullarından; bunların hepsi oldu şimdi. İnternet sitelerinde dilekçe örnekleri var.

Bir de, biz çok yoğun insan hakları eğitimi verdik İzmir'de ve şunu diyebilirim ki: Türkiye'de, Diyarbakır cephesini bir yana bırakırsak, insan hakları hukukunu en iyi bilen hukukçular İzmir'dedir ve bunlar Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurmuşlardır, başvuruyorlar, olumlu sonuçlar alıyorlar. Bu yol açıldı Türkiye'de artık. Türkiye, bu yolu sahiplendi ve Türk yargısının eksikleri, yanlışları uluslararası organda da geniş ölçüde sorgulanabiliyor.

Yalnız, burada önemli bir noktayı da vurgulamamız lazım: Avrupa İnsan Hakları Yargısı çok önemlidir; fakat ikincil bir sistem-

dir. İnsan haklarını yaşatmak, ulusların kendi yargı organlarıyla, kendi yürütme organlarıyla, yasama organlarıyla sağlanacak bir olaydır. Yani oraya gideceğiz, orada sonuna kadar uğraşımızı yapacağız; ama insan haklarını biz Türk mahkemeleriyle, Türk parlamentosuyla, Türk hükümetleriyle yaşatabiliriz. Onlar bazı eksiklikleri düzeltecekler. Onların kararlarını uygulamak da yine Türk organlarına kalıyor.

Onun için, bu yolu kullanacağız, kullanıyoruz, kullanılıyor; fakat bizim temel muhatabımız ulusal organlarımızdır.

Belki biraz kısa oldu, özet oldu; ama sorularınızın yanıtları şimdilik bu kadar. Başka bir görüş varsa devam edebiliriz.

Soru: *Bir meslek organı olarak mühendisler standartlara tabiler. Bu durumda standardın da hem yaşadığımız mesleki ortamda, hem de yaşam ortamında bir değeri olması lazım, yani saygın bir yeri olması lazım. Bir örnek vereyim: Doğalgaz standartları.*

1990 yılında Türk Standartlar Enstitüsünün böyle bir çalışması olmuş ve artık kullanılmayan bir Alman standardını, 1972'den kalma bir Alman standardını 1990'da kabul etmişler ve neredeyse son 18 senedir yapılan bütün uygulamalarda hep o standarda atf yapılmış. Şimdi görüyorum ki, 2008 senesinde bu standartta bir değişikliğe gidilmiş, Internet'te ilan edilmiş, üstüne de, "Standardın uygulanmasından kaynaklanan sorunlar için görüş ve önerileriniz için tıklayın" diye yazmışlar. Fakat işin komik tarafı, standart kabul edildikten sonra insanların görüş ve önerilerini soruyorlar.

Dokuz Eylül Üniversitesinde bir yakınım var, Isı Bölüm Başkanı, bu konuyla direkt ilgili; ona sordum, haberi yok, kimse sormamış. Ankara Makina Mühendisleri Odasına sordum; kabul edildikten sonra onlardan yorum istiyorlar. Yani hiçbir değeri yok gelecek olan yorumun.

Burada tekrar hatırlatayım, çok garip bir şekilde, Ankara'da ölen o 7 gencin olayında, tahmin ediyorum -bunu yurtdışındaki uzmanlara da sordum- standartların atladığı bir noktanın, Alman standardındaki bölümün orada etkili olabileceği ortaya çıkıyor. Bunu da size izah edeyim, belki biraz açıklamam lazım.

Alman standartlarında, mesela ortam için yanma havası temini, oksijen temini gibi veyahut cihazların çıkardıkları baca gazlarının dışarı atılması gibi hususlar yalnız matematiksel olarak verilmiş, bunlar hep izah edilmiş. Bu arada bir cihazın hangi ortamda kullanılabileceği de anlatılır. Fakat çok da önemli bir şey; Ankara'da

kombiler mutfakta yer alıyor. Bunların yanında, aynı mutfakta aspiratörler de var. Bu standart, diğer standardın tamamını almadığı için, bu nokta gözden kaçıyor. Fakat büyük ihtimalle, orada bu felaketi ortaya çıkaran şey, aspiratör ile kombinin aynı mutfakta çalışması. Çünkü biri havayı emerken, diğer cihaz o havayı yanma havası olarak kullanıyor, oksijen olarak kullanıyor.

Burada sormak istediğim şu: Bir meslek kuruluşu olarak Oda, bunu daha genişletmek için, bu standarda karşı herhangi bir girişimde bulunabilir mi; bu yaşanan olaylarla da bu standardın önemini vurgulayabilir mi? Yani “Ya onu tam al ya da hiç alma” gibi.

Güney Dinç: Vallahi, bize göre, zaten bu iş meslek kuruluşlarının işi. Tabii, bunu nasıl duyuracaksınız, nasıl kamuya iletacaksınız, bu işin mücadelesini nasıl vereceksiniz? Mesela bu olay yargıya düştüğü zaman ne olur; bilirkişilik müessesesi var. Sizin bu anlattığınızı o bilirkişiler anlayabilir mi, bu şekilde yanlışları ortaya koyabilir mi? Bir boyutu bu.

Bir başka boyutu şu olabilir: Bu iş bir planlama işi, değil mi; öyle. Yani aspiratör konuluyor, kombi konuluyor, mutfağın bir planı, projesi yapılıyor ve bu proje de herhalde belediyeden ruhsat alıyor, yani oradan geçiyor. İşte bu projelendirme hataları varsa... Mesela mesleki denetim yapıyor meslek odaları. İşte bu çizimlerin, bu projelerin odalardan geçmesi sağlanabilir mi; sağlınırsa oda denetiminde bu yanlışlar ortaya çıkabilir mi?

Soru: *Peki, standart hatası varsa?*

Güney Dinç: Standart, bir yasa değil; ama standardı bir tartışmamız, araştırmamız lazım. Yani bu bir idari kararsa eğer; standart, bir idari karar biçiminde ele alınabilirse, buna karşı dava da açılır, bu da mümkün. Bunu bir araştırılmalı bakalım. Yani standart, uyulması zorunlu bir yönetmelik biçiminde geliyorsa, bir yönerge biçiminde geliyorsa, bu bir idari karar demektir, düzenleyici işlem demektir. Buna karşı dava açılabilir. Ama tabii bu davayı siz hazırlayacaksınız, avukat imzalayıp verecek dilekçeyi; çünkü bunun ayrıntılarını, teknik yönlerini hukukçular pek bilmez. Şimdi, bu konuşma sırasında düşündüm; standartlar, uyulması gereken düzenleyici işlemlerdir. O zaman dava açın. Nasıl açılır dava? İki türlü açılır. Birincisi, ilk çıktığı zaman açılır; yani bu standart ilk getirildiği zaman açılır. İkinci ola-

rak, bir uygulama konusuyla ilgili olarak, yani kişi, kendisine uygulandığı zaman bu standart, dava açabilir. Bu örnekleri yakalayıp dava açma olanağı vardır.

Soru: *Ben, hedefteki hukuk bağlamında, özellikle kadın hakları konusundaki görüşünüzü öğrenmek istiyorum. İmam nikahlı kadınların da medeni hukuk çerçevesinde kişilerin verasetinden pay almaları hakkında ne düşündüğünüzü öğrenmek istiyorum.*

Güney Dinç: Efendim, tabii bu son derece önemli bir konu, önemli bir sorun ve Türkiye'ye göre ve dünya ölçütlerine göre ele alınması gereken bir konu.

Ben, önce, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarından iki örnekle konuya başlamak isterim. Birisi 1985 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin aldığı bir karar. 1985 yılı, Dünya Kadınlar Yılıydı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Cabales-Balkandalı kararını o yıl verdi. Balkandalı, bir Türk'tür. İngiltere'ye karşı açılmış bir dava. Olay şu: İngiltere, İngiltere'de doğmayan İngiliz pasaportlu kişileri, çünkü Hindistan'dakiler de İngiliz vatandaşı, Kıbrıs'takiler de ve çok geniş bir İngiltere var; ama ortada küçük bir ada var ve İngiltere, bu kadar insanı alamayacağı için o adaya, vatandaş tanımını değiştirmiş. *"Hepsi vatandaş, ama ben, İngiltere doğumlu vatandaşlarımı alırım ülkeme"* diyor. Bu üç bayan bir şekilde İngiliz vatandaşı olmuşlar, İngiltere'ye gelmişler, çalışıyorlar ve eşlerini getirmek istiyorlar İngiltere'ye. Ama üçü de eşleriyle evli olduklarını kanıtlayamıyorlar. Sözü uzatmayayım; yani buradaki tartışma evlilik bağı temelinde gidiyor.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, burada çok devrimci bir karar veriyor; üç kişinin hayatını, ilişkilerini ayrı ayrı inceliyor. Mesela, birisi diğeriyle üç-beş yıldır birlikte yaşıyor, belki evlendiler Maldiv Adaları'nda. Cabales'inki öyleydi. Belki onlar Maldiv Adaları'nda evlendiler bile; ama kanıt getiremiyorlar. Çocukları var ortak yaşamda. Diğer iki hanım da beyleriyle böyle bir ilişki içinde. Mahkeme bunları tek tek inceliyor ve diyor ki, *"Birlikte yaşama kararlılığı içindeki insanların mutlaka bir kanıt getirmeleri istenmeyebilir. Tabii ki kanıt olsa iyi olur; ama getiremiyorsa eğer, onların yaşam biçimlerine, birbirleriyle olan ilişkilerine, bu ilişkilerin sürekliliğine ve çocuklar gibi sonuçlarına bakarak biz bunları evli sayarız."* Böyle diyor ve bayanlara, eşleri olan adamları da İngiltere'ye

sokma hakkını tanıyor Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi.

Bu bir olay. Burada nikah yok, nikah kanıtlanabilmiş değil; ama bunu evlilik kabul etti Mahkeme.

İkinci olay, Rusya'da geçen bir olay; galiba geçen sene ya da evvelki sene sonuçlandı. Rusya artık kapitalist bir ülke oldu; ama komünist dönemden gelen birtakım sosyal hakları sürdürüyor ve sürdürmek zorunda. Çünkü eğer bunu sürdürmezse, orada insanların bir bölümü açlıktan ölecekler neredeyse. Mesela, devlet, konut yardımı yapıyor insanlara. Diyor ki, *“İki kişilik bir aileye bir oda, bir salon.”* Çocukları olunca, iki çocukları olunca, *“İki oda, bir salon”* falan gibi değişik; yani aile çoğaldıkça, büyüdükçe oda sayısı artan konutlar veriyor veya parasını veriyor.

Evli bir çift var, çoğalmışlar; ama verilen ev yine yetmiyor kendilerine. O zaman bir üçkağıtçılık yapıyor bunlar, boşanırlar ve böylece iki bekar kişi, iki tane ev edinme hakkı kazanıyorlar. Sonra bu iki evi başkalarına kiralyorlar, ikisinden aldıkları parayla kendilerine iyi bir ev tutuyorlar. Ponomarenko davası bu.

Adam pilotmuş, gidiyor geliyor falan; fakat bir gün uçak düşüyor ve ölüyor. Karısı tazminat davası açıyor. Karısı mı, değil mi; tazminat alabilir mi, alamaz mı? Rus mahkemesi reddediyor tazminatı; *“Bu bundan boşanmış”* diyor. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *“Tamam da, bunlar karı-koca, aynı evde oturuyorlar, çocukları var ve en önemlisi, başka bir hayatları yok her ikisinin de, yani bunlar evlidirler. Niye boşanmışlar, neden bu evliliğe son vermişler; daha iyi bir evde oturmak için. Bu da yine birlikte yaşama kararlılığının bir başka görüntüsüdür”* diyor ve bu olayda da, aralarında evlilik birliği, nikah olmadığı halde bu insanları karı-koca kabul etti.

Ama şimdi, çok kısa bir zaman önce, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi -daha kararı görmedim, yani Türkçe'ye çevirisi de yapılmadı- bir karar vermiş ve Türkiye'yle ilgili imam nikahını geçersiz saymış. Böyle bir karar da geldi.

Burada insanların tercihi ortaya çıkıyor. Ancak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bir de çalışma biçiminin özellikleri var, bunu da vurgulamamız gerekiyor.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, gerçekleşen uygulamaların ulusal hukuka uygun olup olmadığını denetliyor önce.

Şimdi gelelim Türkiye'ye.

Bir çift evlenecekler. Ne engelleri var nikah yaptırmaya? Ulusal hukuk bu işi çözüyor. Diğer verdiğimiz iki örnekte sebepler var;

yani birisinde kanıtlamıyorlar ne olduğunu, diğerinde bir muvazaa var, başka bir sebeple boşanmış görünüyorlar, ama birlikte yaşıyorlar. Türkiye’de insanların evlenmelerine ne engel var; ulusal hukuk ne güçlük çıkarıyor, ne tür problemler var?

Bence, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin son verdiği Türkiye’yle ilgili kararını okuyup iyice anlamak gerekiyor. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, özet olarak, Türkiye’yle ilgili bir davada imam nikahını geçersiz saymıştır. Ama bunu biraz önce benim okuduğum Türkiye kararlarının geliş süreci içinde ele alırsak eğer, bu karar da laikliğin korunması yolunda alınmış bir karardır bana göre.

Soru: *Güney bey, demin söylediğiniz gibi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, türban sorununu yasal düzlemde çözüyor, sorun yürütmeye geliyor. Biliyorsunuz, ben, Fen Fakültesi Dekanlığı, Ege Üniversitesi Rektörlüğü, YÖK Başkanlığı ve Cumhurbaşkanlığına kadar idari hiyerarşiyi gözeterek olayı oraya taşıdım; ancak, değişen herhangi bir şey olmadı 2002 yılından beri. Şimdi ben, iç hukuku tüketmiş bir vatandaş olarak, olayı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine götürebilir miyim?*

Güney Dinç: Tabii götürebilirsiniz. İç hukuk ne zaman tükeniyor meselesini ayrıca teknik olarak çözümler götürebilirsiniz; ama burada başka bir şey var: Burada bir seçmenlik olgusu çıkıyor ortaya. Ne yapacaksınız? Hukuk uygulamayanlara, hukuk kurallarının dışına çıkanlara karşı yurttaşın elinde kalan son uğraş yolu nedir; oylarıdır, seçmenliktir. Artık bu konuyu böyle düşünmek gerekiyor. Çünkü siyasal iktidarın amacı, hedefi, uygulamaları hepsi ortada. Yani bu işi temelden nasıl çözeriz; böyle çözülür. Bence, Türkiye’deki bu siyasal iktidar nasıl iktidar olmuşsa, aynı mekanizmayı çalıştırarak, aynı yolla daha demokratik, daha insan haklarına saygılı bir iktidara yönelmek gerekiyor. Başka çaremiz yok.

Galiba başka soru yok. Şimdi ben kendi kendime bir soru oluşturup söyleşiyi kapatalım istiyorum.

Anayasa Mahkemesi son bir karar daha verdi. O karar yanımda yok da, telefon dinlemelerle ilgili. Şimdi Türkiye’nin en çok konuşulan, tartışılan bir konusu telefon dinleme. Telefon dinleme yalnız Türkiye’nin değil, bütün dünyanın sorunu. İş telefon dinlemekle de kalmıyor, görüntü almak da bunun diğer bir boyutu. Bu iş şöyle özetleniyor: Tek tek kişileri, tek tek insanları bu gelişen teknoloji kar-

şısında nasıl koruyacağız? Bu gerçekten son derece önemli bir konu. Çünkü bu görüş mahkeme kararlarına yansıyor. Hatta geçenlerde Türkiye Yargıtay Başkanı da onu söyledi; *“Bu teknoloji karşısında insanların yaşamlarını korumak daha da öne çıkmıştır”* dedi.

Özel yaşam denilen olay iki temel boyutta ele alınırdı. Bir, insanın gizli yaşamı; yani kendisiyle baş başa kaldığı alan, kimseye açılmayan alan. İkincisi, insanların yakınlarıyla paylaştığı alan. Ben buna bir başka boyut da ekleme çabası içinde oldum hep ve yavaş yavaş yerleşmekte hukukta; o da açık yaşam. O da özel yaşama giriyor. Neden? Yani insanın işi, gücü, uğraşları, sokakta yürüyüşü; dış dünyaya açık gibi görünen, ama kişiye özgü olan yaşam. Mesela, telefon konuşmaları.

Birisi birine telefon açıyor, *“Ne haber, nasılsın?”* falan. Karşıdaki: *“Berbat, rezalet; bunların hepsini baş aşağı götürmek lazım.”* Bu, iki kişinin konuşması. Bu, dışa açık bir konuşma değil. Mesela, ne diyor; *“Bu iktidarı devirmek lazım”* diyor. Ne demek iktidarı devirmek? İktidar nasıl devrilir? Bu sözle iktidar devrilir mi? İnsanlar böyle konuştukları zaman, ellerinde bir güç mü var ki iktidarı devirecekler? vesaire vesaire. Fakat görüldü ki, artık bu tür sözler de, yani insanların açık yaşamdaki, ama dışa kapalı olarak, birkaç kişinin veya teke tek karşılıklı geçen konuşmalar bile sorun olmaya başladı, suç kanıtı olarak gösterilmeye başlandı. Oysa bunun temel bir ölçüsü var: İnsanların kendilerine ait olan alan, dışa dönük ilişkiler içinde de olsa yine hukukun koruması altında olmak gerekiyor.

Telefon konuşmalarında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de zorlanıyor, çok zorlandı. Öncelikle temel ilkesini koyalım bunun. Birinci koşul, böyle bir dinleme olması için *-bu söylediklerim aramalar, yani evlerin aranmasında da geçerli-* yasal temelin olması lazım. İkincisi, yargı kararına dayalı olması lazım. Üçüncüsü, arayanın veya dinleyeninin ne aradığını bilmesi lazım. Yani iki kişi arasındaki konuşmaya sende gireceksin gizlice, ha babam dinleyeceksin, *“Bakalım, işe yarar bir şey çıkar mı?”* diye. Hayır. Ne aradığını bilmen lazım. Dördüncüsü de, kişiye kendisiyle ilgili uygulamaya itiraz yollarının açık tutulması lazım.

Sistem bu, ama bu olay Avrupa ölçeğinde de çok sıkıntı yaratmakta, zorlanılmakta ve bazı konularda çözüm de bulunamamaktadır. Fakat her şeye rağmen, güvenceli sistemler aranmaktadır. Eğer kişi hakları korunabiliyorsa, bu güvenceler bazen yeterli görülebilmektedir. Örneğin bir Almanya olayı var, onu anlatayım. Telefonlarla ilgili

dinleme imkanı tanıyan bir yasa çıkarılmış. Çok karmaşık bir sistemi var. Dinleme kararını veren organ parlamentoya bağlı, doğrudan yargıya değil de, parlamentoya bağlı; ama başında yine bir yargıç var. Yargıcın kararıyla dinleme başlayabiliyor; fakat toplanan bilgiler yine yargıca getiriliyor. Yargıç, bunları ayıklıyor, kanıt olabilecekleri bir yana tutuyor ve diğerlerini imha ediyor, yok ediyor.

Bu sistem Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde kabul edildi. Kabul edilme nedeni, güvenceli oluşu. Fakat burada itiraz edenlerin üzerinde durdukları konu şuydu: Diyorlar ki, *“Yahu, biz dinlendiğimizi bilmeyeceğiz bu sistem içinde, dinlendiğimizden haberimiz olmayacak. Haberimiz olmayacağı için de itiraz edemeyeceğiz.”* Doğru. Almanya’daki halen geçerli olan sistem bu; kişinin dinlendiğinden haberi bile olmuyor. Niye haberi olmuyor? Diyorlar ki, *“Bu dinleme eğer haber verilirse anlamı olmaz; yani ‘Ben seni dinleyeceğim, haberin olsun’ dersem, adam suç unsuru olabilecek bir şey konuşur mu?! Konuşmaz tabii ki. O zaman, buna haber vermenin anlamı yok. Ama itiraz hakkı tanımak için de dinlendiğini bilmesi gerekiyor, onun için itiraz hakkı da veremiyoruz.”* *“Peki, dinlenme bittikten sonra, yani her şey bitti diyelim, bir şey buldun, bulamadın, o zaman adama itiraz hakkı tanıyın”* diyorlar; o zaman da deniliyor ki, *“Yahu, bu adamı biz 3 sene dinledik, bir şey çıkmadı; ama 10 sene sonra yine aynı ilişkiler içinde olursa, şimdi onu uyarırsak bu iş yine olmaz.”*

Sonuç olarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi dahi, devletlerin telefon dinlemeleri konusunda oldukça tartışmalı bir karar verdi. Ancak, yine söylüyorum, sistemin kendi içinde bir tutarlılığı var, sistemin kendi içinde bir güvencesi var, işin içinde bir yargıcın incelemesi var.

Bizim Anayasa Mahkemesi, iki gün önce bir karar verdi. Nedir o; MİT, polis ve jandarmaya telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimi tespit, dinleme ve kaydetme konusunda yetki veren kanunun dinlemelerde faaliyetlerin denetiminin Başbakanın özel olarak yetkilendireceği kişi veya komisyon tarafından yapılması kuralının iptali; bir diğeri de, bu işleri, dinleme faaliyetlerinin denetimini yürütecek Telekomünikasyon kurumu başkanının Başbakan tarafından atanacağı kuralının iptali.

Bu Yasa 2005 yılında çıktı. Bu Yasaya Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer karşı çıktı ve Anayasa Mahkemesine gönderdi; Anayasa Mahkemesi de iki gün önce bunu iptal etti.

Bütün bu dünyada olup bitenler, bütün bu saptanan kurallar karşısında, düşünün ki, Başbakan diyecek ki, mesela JİTEM deniliyor şimdi, “*JİTEM’le mücadele ediyoruz*” deniliyor, bu konuda davalar var. JİTEM, Başbakanın denetiminde bu yasaya göre. Yani Başbakan, jandarmaya diyecek ki, “*İstediğin adamı istediğin zaman dinleyebilirsin.*” O zaman, nedir bu JİTEM’le olan mücadele? Var mı, yok mu JİTEM, bilmiyoruz; ama Başbakana bu yetki tanınır mı?! Yine bu kurulun başına gelecek olan adamı da Başbakan atayacak. Olacak şey değil!

Tabii bu kolay çözülen bir mesele; çünkü demek ki bundan sonra üçlü kararnameyle atanması yapılacak. Aşağı yukarı o üçlü kararnamenin üç ayağı da şu anda bu atamayı, aynı atamayı yapacak durumda. Ama en azından şu karar önemlidir Türkiye için. İşte, Anayasa Mahkemesinin görevi budur, bunu yapması gerekir; yani bir Başbakan, bütün yurttaşların telefon konuşmalarının dinlenebilmesi ne karar verememelidir. Bunu sağlamıştır bu karar.

Tabii, neden Anayasa Mahkemesi bu kararı 3,5-4 sene geciktirdi; o da anlaması güç bir konu. Son derece gecikmiş bir karardır.

